



Zamanın Gölgesinde Arû'nun Kenti¹

City of Arû in the Shadow of Time

Ayşenur GURBETOĞLU, Beril SEVİN, Ahsen ÖZDEMİR

Kemal Ahmet Arû, doğumunun 100. yılında, 2012'de, UNESCO tarafından alınan kararla uluslararası düzeyde anılmak üzere seçilmiştir. Bu seçime gerekçe olarak ise UNESCO Arû'nun bütün dünya mimarları ve şehircileri için bir referans olduğunu belirtmiştir.² Arû özellikle tasarım disiplinde, bu gerekçede belirtildiği gibi bir referans olmuştur. Arû'nun referans olma özelliği irdelenmesi ve tartışılması gereken bir özelliktir. Bu nedenle, bu çalışma, UNESCO'nun 2012 yılını Arû'nun uluslar arası düzeyde anılma yılı olarak kabul etmesi kapsamında Arû'nun düşüncelerini incelemeyi, tartışmayı amaçlamaktadır. Arû'nun hem mimarlık hem de şehir planlama hakkındaki düşüncelerinin oluşması hayatının bir özetidir. Kentsel bölgelerin bir araya gelerek kenti oluşturması gibi Arû'nun hayatının parçaları bir araya gelerek düşüncelerini oluşturmaktadır. Bu yazıda, Arû'nun şehir planlamadaki düşünceleri, uygulamaları kapsamında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Günümüz sorunları ve bu sorunlara aranan çözüm önerileri Arû'nun düşüncelerine referansla tartışılmıştır. Nitekim Arû'nun, çalışmalarında ideali arama girişimi günümüz sorunlarının çözümünde etkili bir referans noktası oluşturmaktadır.

Günümüzün Planlama Sorunlarına Arû'nun Yaklaşımıyla Çözüm Arayışı

Kemal Ahmet Arû, sahip olduğu planlama anlayışından hareketle; ulaşım, kentsel gelişme alanları, konut, kentsel koruma, kentsel-geleneksel doku, kentsel tasarım, imar faaliyetleri ve yer seçim kriterleri gibi pek çok konuda yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler yaratmak için çaba göstermiş ancak siyasal kararlar, toplumun hızla değişen ve dönüşen yapısı ve bununla birlikte mevcut iktidarın kamusal alanda elinde tutmaya çalıştığı güç Arû'nun çalışmalarının uygulanmasında sorunlar çıkmasına neden olmuştur. Kemal Ahmet Arû'nun hayatı boyunca yaptığı çalışmalar, günümüz sorunlarına ışık tutacak niteliktedir. Bu sebeple, ulaşım başta olmak üzere günümüz sorunlarını Arû'nun yaklaşımlarıyla değerlendirmek yerinde olacaktır.

Kemal Ahmet Arû, İstanbul'un günden güne artan nüfusu ve önüne geçilemeyen büyüme potansiyelinin yarattığı trafik, dolayısıyla ulaşım sorununa çözüm bulma arayışına giren ve öneriler sunan pek çok plancıdan biridir. Bu konuyla ilgili görüşlerini Kentsel Tasarım Bilgileri isimli kitabında yer vermiş ve şu şekilde aktarmıştır:

¹ Bu yazının kaynağını oluşturan metin, Kemal Ahmet ARÜ'nün doğumunun 100. yıldönümü anma etkinlikleri kapsamında yapılan Şehircilik ve Mimarlık Alanında Kemal Ahmet Arû Uluslararası Öğrenci Yarışması'nda makale formatında ikincilik ödülü almıştır.

² <http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/anniversaries-celebrated-by-member-states/2012/>.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Department of City and Regional Planning, Yıldız Technical University Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey.

Başvuru tarihi: 20 Kasım 2013 (Article arrival date: November 20, 2013) - Kabul tarihi: 05 Aralık 2013 (Accepted for publication: December 05, 2013)

İletişim (Correspondence): Ayşenur GURBETOĞLU. **e-posta (e-mail):** aysenurgurbetoglu@gmail.com

© 2013 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2013 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

kent yaşamına önem vermemiz gerektiğini anlayabiliriz. Richardson'un da dediği gibi; *"Gelecek kuşakların yaşamına dikkat ederek havayı kirletmeden ulaşım çözümlerine gidilmelidir"* (Aktan, 2012).

Bir yanda sürdürülebilir ulaşım kriterlerine uygun, yaşanabilirliğe katkı koyan, kirletmeyen, hızlı ve güvenilir bir ulaşım sağlayan raylı sistemlerde gelişmeler yaşanırken, diğer yanda kara yolu odaklı ulaşım projeleri tam hızıyla devam etmektedir. İstanbul için önerilen karayolu ulaşım projelerinden biri Boğaz Tüp Tünel Projesi'dir. Boğaz geçişi için temeli atılan Avrasya Tüneli Projesi'nin güzergâhı, her iki yakada da önemli tarihi yapıların bulunduğu alanlardan ve yakın çevrelerinden geçerek, Avrupa yakasında kıyıya paralel bir yol izleyerek, Tarihi Yarımada da ana arterlere bağlanmaktadır (TMOBB, ŞPO, 2012).

Kemal Ahmet Arû'nun, Tarihi Yarımada'nın korunmasıyla ilgili söylediği sözler bu konunun hassasiyetini çok açık ve net bir şekilde anlatmaktadır: *"İstanbul Yarımadası'nda bir defa var olan bütün tarihi kentsel tasarım örnekleri en ufak ayrıntılarına kadar korunmalı, yapılacak yenileme çalışmalarında hiç bir suretle bunların özelliklerini zedeleyecek değişiklikler yapılmamalıdır. Yeni yollar açma, bordür taşlarıyla yaya kaldırımı yapma gibi birçok, bu atmosfere uymayacak elemanlarla yaklaşmak çok sakıncalıdır."*

Bu doğrultuda günümüz koruma-yenileme kavramlarına baktığımızda, bu kavramlara farklı anlamların yüklenerek, değişimin tam anlamıyla bir dönüşüm mantığı çerçevesinde gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Süreç bu şekilde işlediğinde mekânlarda sosyal, fiziksel ve ekonomik anlamda farklılaşmaların ortaya çıkacağını ve mekân dokusunun yok olacağını söyleyebiliriz. Oysa koruma, kentsel sağlıklaştırma ve yeniden canlandırma kavramları doğrultusunda yapıldığında, mekân tam anlamıyla korunacak ve dönüşüm fikrinin yol açacağı, kent ve kentliye zarar veren çözümlerden kurtulmuş olacaktır. Bu şekilde sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel olarak çöküntü sürecinden sıyrılmış olan kent, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılmasıyla tekrar hayata döndürülmüş olacaktır.

Planlama ve kent yaşamı, sürdürülebilirliği bakımından ele alındığında bu projelerin öncelikle üst ölçekli arazi kullanım kararlarında ve bütüncül ulaşım çözümlerinde yeri olmayan ve ulaşım ana planı çalışmalarına sonradan eklenen (merkezi yönetim eliyle), kentin Tarihi Yarımada bölgesinde nüfus ile mekânsal eğilimleri ve dolayısıyla her anlamda yoğunluğu arttırıcı etkileri doğuracağı son derece açıktır (TMOBB, ŞPO, 2012).

Kemal Ahmet Arû, yoğunluğun bir alana nasıl gel-

diğini Tarihi Yarımada'nın korunmasına bir kez daha dikkat çekerek, şu sözlerle ifade etmiştir: *"Yaşayan şehir, şehrin yeni sakinleri çağdaş bir çevre arayacak ve çevresinde olmayan fonksiyonları da buraya taşıyacaktır. İşte bu taşımalar özellikle yarımada üzerinde bir defa var olan tarihi şehir parçalarında çok titizlikle düşünülerek önerilecek uygulanacak şeyler olmalıdır."* İstanbul'un bütününe dair söylediği sözler ise bu konuya son noktayı koyacak şekildedir: *"İstanbul üzerinde kentsel tasarım üzerine o kadar çok konu vardır ki, bunları saymakla bitiremeyiz. Ancak bugünkü dağılışı biçimleri üzerinde rastgele öneriler yapmak da çok tehlikeli olur. Hani bir söz vardır: Dimyat'a giderken evdeki bulgurdan olmak... Evdeki bulgurdan olmamalıyız. İstanbul'un var olan güzellikleri bozmak İstanbul'a ihanet etmek demektir"* (Arû, yıl bilinmiyor).

Günümüzde hızla değişen toplum yapısı ve artan nüfus yaşadığımız kentleri her geçen gün dönüştürmekte ve kent dokusunu değiştirmektedir. Bozulan kent dokusu, insan dokusunu da bozar. Çünkü kent dokusu sosyal dokuyla ilişkilidir. Kent dokusunun temeli olan konut hayat tarzıyla, kimliğiyle, içinde bulunduğu sokakla, mahalleyle, kentle beraber bir hayat, bir aidiyet demektir. Bugün konut üretiminde ilk akla gelen, üretimlerini "sosyal konut" niteliğinde gerçekleştirilmesi gereken TOKİ'dir. TOKİ sosyal konut kavramı ardına sığınarak hem kar etme amacından, hem de Türkiye'de sosyal konut kavramının yanlış algılanmasından dolayı hatalar yapılmaktadır. Bu sebeple kamu kurumu TOKİ'nin, özel işletme gibi davranarak izlediği yöntem sonucu tek tip, kimliksiz mahalleler ve kentler çoğalmaktadır. Bugün TOKİ'nin yaptıklarına bakılınca Bursa'nın bir mahallesiyle Ankara'nın bir mahallesi arasında bir fark görülememektedir. Örneğin, 2011 yılında Bursa'da kentsel dönüşüm adı altında yapılmış olan TOKİ konutları Bursa'nın tarihi ve geleneksel dokusuna bıçak gibi saplanmıştı. Bu konutlar Bursa'nın kimliğini yansıtanın aksine silueti zedeleyen bir oluşumdur. Öyle ki, bu zedelenme medyaya yansımış ve "TOKİ'nin Bursa'ya Tokadı" adıyla bir fotoğraf yarışması düzenlenmiştir.

Arû, kent kimliğini bozmamak için silueti temel ilke kabul ederek, yapmış olduğu Ödemiş imar planında, kentte yaşayanların 'ora'lı olma bilinçlerini sürekli kılabilmek için; özellikle ana cadde ve meydanlarda gezinen insanların dağları da görebilecekleri bir bina yüksekliğini esas almış ve dağların görüntüsünün yeni yapılarla örtülmemesi için cadde cadde, meydan meydan dolaşarak yeni bina yükseklikleri saptamış ve plana aktarmıştır (Ekinci, 2012). Arû'nun kent kimliğini koruma konusunda gösterdiği hassasiyet, günümüz Bursa'sının TOKİ Konutları'nda gözetilmemiştir. Orhan



Şekil 2. Fotoğraf yarışması birincisi, Mehmet Dağ.



Şekil 3. Fotoğraf yarışması ikincisi, Egemen Ergin.

Veli'nin Gemlik girişinde bir sözü asılıdır. "Sakin şaşırmayın, denizi göreceksiniz." Artık bu yazı değiştirilerek yerine Bursa'nın girişine şu tabela asılmalıdır: "Sakin korkmayın, TOKİ'yi göreceksiniz."⁴

Bugünün konut birimlerini planlarken; bunları birbirinden ayrı olarak -TOKİ üretim biçimi- ele alalım, yalnız bir biçim güzelliği ya da yeni anlamda düzenleme ilkelerine uymamızla açıklanamaz. Çünkü uygulanan sistem ile kimliksiz ve sözde nitelikli yaşama alanları oluşturulmaktadır. Oysa sınırları içinde kavranabilecek biçimde korunmuş bir komşulukta oturanlar, ortak bir yaşam atmosferi içindedirler. Bu nedenle kentteki bireyler kendilerini topluma, komşuluk birimi yoluyla katılmış olarak hissetmekte, orta yerde kalmışlıktan kurtulmaktadırlar. Yeniden elde edilmesi gereken şey "Mahalli Vatandaşlık" duygusudur. Mahalle sakinlerinin bu yönde psikolojik bakımdan hazırlanmaları, kentlerimizin yapısını olduğu kadar sosyal ve kültürel gelişmelerini de olumlu yönde etkileyecektir. Çağdaş şehirciliğin amaçlarından biri de kent yerleşmelerini, problemleri bakımından kavranabilecek büyüklükte, düzenli, sosyal açıdan iyi organize

olmuş bütünler halinde planlamaktır (Arû, 1998).

Küçük, organize olmuş iskân grupları tasarlamakla, bugün büyük kentlerde yer alan TOKİ ve özel sektör tarafından yapılmış, ölçsüz, kütleli yapılaşmayı yeniden insan ve komşuluk ilişkilerine ve ölçeğine yaklaştırmak mümkün olacaktır. Bunun en güzel örneği ülkemizdeki ilk toplu konut projelerinden olan Levent Çiftliği diye bilinen arazide gerçekleşen 1., 2., 3. ve 4. Levent toplu konut projeleridir. Levent Semt'i'ni günümüzdeki haline getiren gelişmeler, 1947 yılında Emlak Kredi Bankası'nın toplu konut projesi için Levent Semt'i'ni seçmesiyle, Prof. Y. Mimar Kemal Ahmet Arû ve Y. Mimar Rebii Gorbon'un planlama çalışmalarıyla başlamıştır. 1960 yılında bitirilen bu projeden sonra Levent'te birçok konut projeleri ve siteler inşa edilmiş ve bölge hızla gelişmeye başlamıştır. Bu plana göre belirlenen kısımlar dışında kalan alanlar konut bölgesi olarak ayrılmıştır. Bu konut bölgesinde yaşayacak kimselerin, bu bölgenin her türlü meselelerini (sosyal, estetik, idari, mali) sahiplenmiş olmaları, yaşayacak yerel kitlelerin bütün bu problemler karşısında aynı sağduyu ile hareket etmeleri sağlanmalıdır. Bu şekilde modern topluluklar imar edilerek, konut alanları korunabilir. Ancak; günümüzde Mahalli Ticaret Alanı olarak işaretlenmiş alanlar dışında kalan yerlerde, konut dışı kullanımlar görülmektedir. Bu kullanım alanları, sadece mahalle ölçeğinde tasarlanmış Levent Toplu Konut Alanı'na değil İstanbul Kenti'ne cevap verecek türden işletmeler barındırmaktadır. Bu da geçerli plana uymamaktadır. Özetle; mahalle ölçeğindeki Levent Toplu Konut Alanı, İstanbul'un her yerinden gelenlerin ihtiyaçlarına cevap veren, planda "konut" olarak işaretlenmiş binalarda faaliyet gösteren moda evlerinin, barların, lokantaların, hastanelerin ve kliniklerin akınına uğramış, dolayısıyla gürültü, trafik-otopark sorunları olan bir alan haline dönüşmüştür. Bu yanlış yer seçim kararları nedeniyle, konut alanlarının sosyal yapısı olumsuz etkilenmektedir. Bu alanda planlama düzeni ve modeli açısından örnek oluşturan; yapıların mimarisinde bilinçli yeğlenen sade ve gösterişsiz karaktere günümüzde artık rastlanmaması; tüm özgün niteliklerini hâlâ devam ettirmesi ve kentin bu bölgesindeki gelişme karşısında bozulma ve niteliğini kaybetme riskinin bulunması sebebiyle Levent Toplu Konut Alanı, İstanbul 3 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Bölge Koruma Kurulu'nun 13 Mayıs 2008 tarih ve 3047 sayılı kararınca kentsel sit alanı ilan edilmiştir (Ekinci, 2012). Bu karar, bölgedeki binaların sadece konut olarak kullanılmasını, hiçbir şekilde ticari faaliyete izin verilmeme-

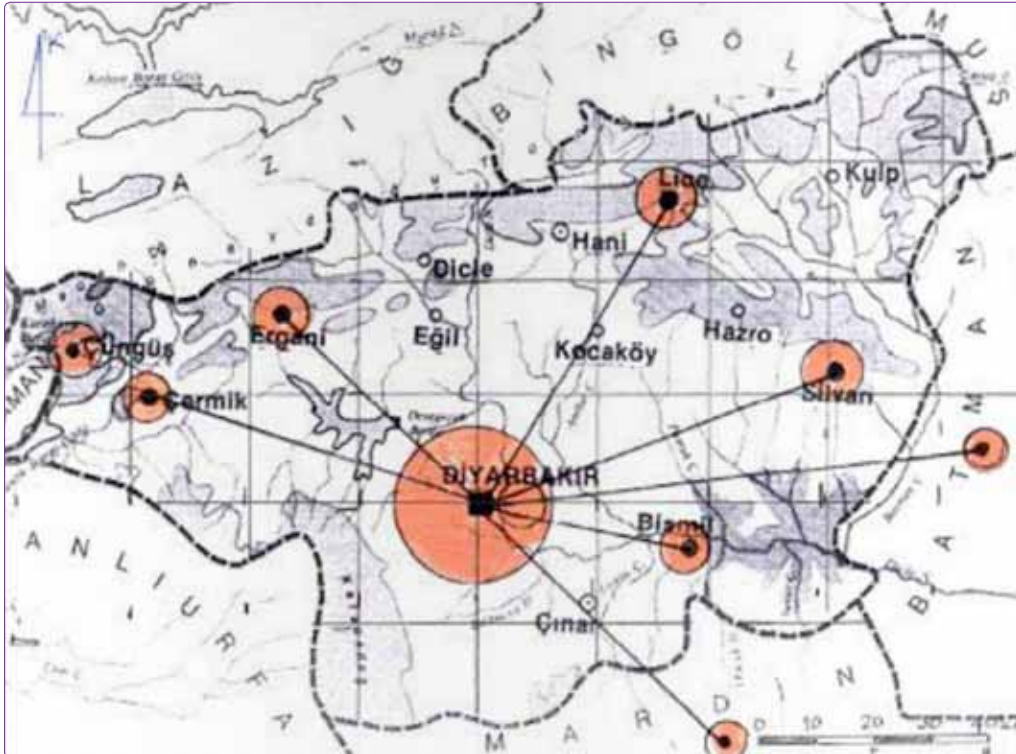
⁴ Orhan Veli'nin bu sözü ile ilgili kısım İbrahim Ethem Gören'in Dünya Bülteni isimli web gazetesinde ki 15 Aralık 2011 tarihli yazısından alınmıştır.

si anlamına gelmektedir. Çağdaş Levent Derneği'nin Arû ile yaptığı bir söyleşide Arû, bu bölgenin şehir görüntüleri verecek, nüfus yoğunluğuna uygun bir tarzda planlanmasını, bu sayede ilerde şehirle entegrasyonunun sağlanmasını tavsiye etmiştir. Arû'ya, Levent'in ne şekilde korunabileceği sorulduğunda, binaların dış görünüşlerinin değiştirilmemesi gerektiğini vurgulamış ve bir mahallenin genel görüntüsünü oluşturan temel öğelerden biri bahçe duvarları olduğunu söylemiştir, Levent'i planlarken buna azami özen gösterdiklerinden bahsetmiştir. Günümüzde Arû'nun tasarlamış olduğu Levent dokusunu korumak ve yenilemek istersek; konutların iş yerlerine dönüşümüne engel olunarak, binaların tadilatlarında orijinal plana uygunluk sağlanmalıdır. Hatta işyerlerinde tabela kullanımına izin verilmeyerek, Levent'in konut bölgesi görüntüsü korunmalıdır (Çağdaş Leventliler Derneği, 2000).

Kentsel işlevlere ilişkin yanlış yer seçim kararları sadece Levent örneğinde değil, günümüzde yapılan birçok planlama çalışmasında karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda en belirgin hatalar son zamanlarda sayılarında ciddi bir artış olan üniversitelerin yer seçimlerinde de yapılmaktadır. Kurumsal anlamda üniversite yapısının oluşması Türkiye'de Cumhuriyet sonrasına rastlamış, 1990'lardan sonraki süreç ise "toptan üniversite üretimi" olarak biçimlenmiştir. Politik iradenin günübirlik

politik ihtiyaçları doğrultusunda birbiri ardına üniversiteler açılmıştır. Akademik gerekliliklerden çok dönemin politik ihtiyaçlarına göre açılan üniversiteler, zaten geri olan üniversite kalitesini daha da gerilere çekmiştir. Günümüzde sınırlayıcı bir düzenleme bulunmadığı sürece her ilçenin birer üniversite sahibi olması işten bile değildir. Nitelsiz üniversitelerin yaygınlaşmasının tek nedeni popülist politikacılar değil, politik tercihler de görmezden gelinmemesi gereken bir durumdur. Üniversitelerin yalnızca yükseköğretim kurumları olduklarına ilişkin yaygın algı yerini, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın önemli motor gücü olabilecekleri düşüncesine bıraktığından, yer seçim hatalarıyla dolu, plansız ve hazırlıksız olarak üniversite kurma süreci kötü bir gelenek haline gelmiştir (Arap, yıl bilinmiyor).

Üniversitelerin esas amacı; bir yandan hemen her bölgeye eğitimin götürülebilmesi, diğer yandan ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bölgenin hareketlenmesini sağlamak ve böylece ülkedeki bölgesel eşitsizlikleri gidermektir. Bu amacın önemsendiği ve uygulandığı çalışmalardan biri Arû'nun Doğu Üniversitesi projesidir. Arû, Doğu'da yaptığı incelemeler sonucunda Doğu Üniversitesi için Van, Erzurum, Diyarbakır ve Elazığ olmak üzere dört şehir seçmiştir. Bu üniversitenin bir kent değil, bir bölgenin bütün sorunlarını çözecek alanlar üzerinde araştırmalar yapan bir bilim merkezi



Şekil 4. Doğu Üniversitesi Fakülteleri Yerseçimleri, ARÜ, Kemal Ahmet (Kaynak: ARÜ, Kemal Ahmet, Kentsel Tasarım Bilgileri).

olması düşünülmüştür. Dallanan bu üniversiteler sisteminin merkezi, bu bölgenin ortasında yer alacak ve gerekli noktalara araştırma merkezleri ile yayılacaktır. Dört ili kapsayan Doğu Üniversitesi'nin yer seçim kararı;⁵ coğrafi, iktisadi ve kültürel değerler göz önünde bulundurularak alınmıştır. Bu konuda Atatürk'ün düşüncesi; hem bu bölgeyi kaldırmak hem de buradan Güneydoğu sınırlarımız ötesinde, bizden kopan ülkelerin Güneydoğu'da kuracağımız bir büyük bilim merkezi ile tekrar bağlantılarını sağlamaktır (Arû, 2001).

Arû da Türkiye üzerinde kurulan üniversitelerin velayet merkezlerini seçmesini doğal bir sonuç olarak karşılamaktadır. Üniversitelerin, kuruldukları bölgeyi kaldırmada büyük rolü olduğunu ancak bölge için üniversitenin en önemli anlamının aydın insan yetiştirmek olduğunu vurgulamaktadır ve eklemektedir:

“Türk üniversitelerinin son yıllarda bir programa ait olmadan yurt geneline yayılmış olması ve kuruluş nedenlerinin yalnız üniversite kurma heyetlerinin insiyatifine bırakılmış olması düşündürücüdür. Yarattılacak bilim ve kültür potansiyellerini, ülkenin üzerinde rastlantsal olarak serpiştirilmesi ne derece doğrudur? Bu bakımlardan Türkiye üzerinde kurulacak üniversitelerin öncelikli kriterleri saptanarak bölgelere kurulması doğru olurdu. İşte Türkiye üzerinde homojen bir dağılışa aşağı yukarı uyan 71 üniversite, yurdun her tarafına kurulmuş oldu denilebilir ancak şunu unutmayalım ki üniversite kurmak için eğitim potansiyeline büyük ihtiyaç vardır. Bu potansiyel gelişigüzel yayılmamalıdır. Daha yoğun bir eğitim potansiyeli olan üniversitelerin, belli bir büyük plana göre Türkiye geneline dağıtmanın daha doğru olacağı kanısındayız. Türkiye genelinde açılan üniversitelerin açılış yılları üzerine bir örnek vermek gerekirse 1992 yılında neredeyse 15 günde bir üniversite kurulduğunu ve bir yıl içinde 21 üniversite kurulduğunu söyleyebiliriz. Unutmayalım ki bir yılda 21 lise, 21 ortaokul, 21 ilkokul dahi açmak mümkün değildir” (Arû, 2002).

Arû'nun da belirttiği gibi üniversite oluşumu kısa süreler içerisinde olmamalı, üniversitenin yer seçimine yönelik kriterler belirlenmeli ve bu kriterler kapsamında yer seçimi yapılmalı, kurulacağı bölgeye yapacağı doğrudan ve dolaylı etkiler tespit edilmeli ve üniversite meslek yüksek okulları kurulacakları bölgeler/ilçeler ile ilgili özellikleri ön plana çıkaracak bir eğitim programı

⁵ Doğu Anadolu'nun daha ziyade dağlık ve iklim bakımından da kışları çok sert olan kuzey bölgesi ile güneye doğru gittikçe alçalan bir yayla şeklinde olmakla beraber yazları sıcak, oldukça kurak ve kavurucu olan güney bölgesi arasında yer alan ve Van Gölü sahillerine kadar uzanan orta bölge, Doğu Üniversitesi için nispeten daha salim ve müsait tabii, beşeri, içtimai ve iktisadi şartları haiz görmüştür. Yeni üniversitemizin ağırlık merkezlerinin Van Gölü bölgesi ile Fırat-Murat kavisindeki bölgede vücuda getirilmesi daha faydalı olacaktır. Bu merkezi tesisler, Türkiye'nin orta ve batı bölgeleri ile olan irtibatını da daha emin olarak sağlayabileceklerdir.

na sahip olmalı. Bu şekilde kurulan üniversite, bölgeler arası dengesizliğin uzun dönemli çözümünde önemli bir etkiye sahip olacaktır.

Ulaşım, kentsel tasarım, kentsel doku, gelişme alanı, taşıt yaya ayrımı gibi çalışmalarını incelenmiş olan ve bu çalışmalarındaki ilkelerin günümüz sorunları ile ele alınan Arû farklı ölçeklerde de referans oluşturacak örnekler bırakmıştır. Mimarlık ölçeğinden bölge planlama ölçeğine hatta ülke planlamaya kadar değişik ölçeklerdeki çalışmaları olan Arû'nun bu çalışmaları da incelenmeli ve günümüz sorunlarına çözüm arayışları olarak değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

1. Arû, KA, Üniversite Kampusleri, <http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/son.html>.
2. Arû, KA, Kentsel Tasarım Bilgileri, <http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/son.html>.
3. Arû, KA, (2001), Kemal Ahmet Arû: Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı, YEM Yayınları, İstanbul.
4. Arû, KA, (1965), Yayalar ve Taşıtlar Şehir Dokusunda Yeni Ulaştırma Düzenleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
5. Arû, KA, (1998), Türk Kenti, YEM Yayınları, İstanbul.
6. Arû, KA, Levent IV.Mh. Planları,1954, http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/4_levent.pdf.
7. Arû, KA, Ödemiş İmar Planı, 1945, <http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/odemis.pdf>.
8. Çağdaş Leventliler Derneği, Levent'liler Ne İstiyor?, Levent Gazetesi, Nisan 2000, <http://www.cagdasleventderneği.org/bulten/bulten2000Nisan.pdf>.
9. Çetiner, A, (1982), İTÜ, http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Ayten_Cetiner_1981.pdf.
10. Ekinci, O, (2010), “Levent Asla Dönüşmeyecek!”, Cumhuriyet Gazetesi, 25 Şubat 2010.
11. Göçer, O, İTÜ, (1982), http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Orhan_Gocer_1981.pdf.
12. Gönen, İE, Bursa'ya girerken TOKİ'yi göreceksin, sakın şaşırma!, Aralık 2011, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=187527>.
13. Gülersoy, NZ, (2012), http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Nuran_Zeren.pdf.
14. Kavili Arap, S, Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye'de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gereçekleri, Adnan Menderes Üniversitesi, Ankara SBS Dergisi.
15. Keskin, A, İTÜ, (1982), http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Ahmet_Keskin_1981.pdf.
16. Özdeş, G, (1982), İTÜ, http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Gunduz_Ozdes.pdf.
17. TMOBB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, Avrasya Tüneli Projesi Değerlendirme Raporu, 2011.
18. Türkoğlu, H, (2012), http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/Aru_Handan_Turkoglu.pdf.
19. Ünal, Y, (1982), İTÜ, <http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/ogrenci.html#yucel>.

Anahtar sözcükler: Kemal Ahmet Arû.

Key words: Kemal Ahmet Arû.